

M. I. STEBLIN-KAMENSKIJ: Mýtus a jeho svet. Nakl. Panoráma, Bratislava 1984, 130 s.

Podľa počtu prác venovaných problematike mýtu, tak v minulosti ako aj v súčasnosti, možno súdiť, že téma podstaty a významu mýtu v živote človeka a spoločnosti je naďalej v strede pozornosti. Nové a nové práce sa snažia novým spôsobom vyriešiť daný problém, avšak napriek tomuto širokému úsiliu, mýtus zostáva naďalej enigmatický. Zostáva čím ďalej tým viac rôznych koncepcií, ale syntetické, všeobecne prijaté riešenie zatiaľ chýba. A snáď aj preto je problematika mýtu naďalej atraktívna. Naviac v súčasnosti mýtus nevystupuje iba ako fenomén bytostne a funkčne fixovaný v dávno minulej dobe vývoja spoločnosti. Ide o fenomén, ktorý je sprítomňovaný artikuláciou jeho určitých stránok a tak znovu a znovu pripomínaný. Objavuje sa aj v inej podobe, v podobe súčasnej tvorby. Ale nie ako štylizovaná transpozícia petrifikátov, ale ako „moderná mýtotvorba“. Práve túto autentickú mýtotvorbu využíva v propagande buržoázia v najrôznejších podobách.

Do koplexu prác, ktoré sa zaoberajú podstatou mýtu, možno zaradiť aj knihu M. I. Steblina-Kamenského *Mýtus a jeho svet*. Ide o preklad ruského originálu, ktorý vyšiel v Leningrade r. 1976. České vydanie je oproti ruskému originálu rozšírené o ukážky eddickej mýtopoézie. Túto antológiu (rozsahom skoro 130 strán) pripravil dr. J. Munzar a predstavuje reprezentatívne ukážky spomínanej severskej mytológie. Naviac organicky korešponduje s otázkami, ktorými sa zaoberá Steblin-Kamenskij.

Práca Steblina-Kamenského zahrnuje štyri kapitoly: *Teória mýtov, Prieštor a čas v mýtoch Eddy, Osobnosť v mýtoch Eddy a Mýtus a formovanie osobnosti*. Explicitne jednotiacou kon-

cepciou celej knihy je jednoduchá téza: mýtus je fantastická predstava považovaná za realitu [s. 6]. Autor bez širších analytických postupov toto východisko zvýrazňuje. Je to koncepcia vskutku jednoduchá, ľahko pochopiteľná a v porovnaní s rôznymi ostatnými koncepciami prijateľná. Vidieť to aj z analýzy početných koncepcií mýtu, ktorú autor uskutočňuje v prvej kapitole. Zachytáva následnosť základných teoretických prístupov k podstate mýtu a stručne ich charakterizuje. Predovšetkým sústreďuje pozornosť na obdobie romantizmu a jeho chápanie mýtu, potom rozoberá naturalistický výklad mytológie, ďalej zrovnávaciu interpretáciu mytológie, koncepciu mýtu založenú na kulte, potom analyzuje symbolický výklad mýtu až po štrukturalistickú interpretáciu mýtu. Autorovi treba priznať presvedčivosť v argumentovaní podstaty týchto koncepcií a odhaľovaní ich nedostatkov, ale tiež vtipnosť a ľahkosť, s akou to robí. Chýba však diskusia o marxistickom prístupe k podstate mýtu.

Všetko to však nestačí na dostatočné zdôvodnenie jeho vlastného prístupu, interpretácie podstaty mýtu. Prejavuje sa to tam, kde čitateľ akceptujúci autorov prístup vyžaduje zdôvodnenie zdrojov vzniku a existencie mýtu, a potom miesto a funkcie mýtu v živote spoločnosti. Širšie a hlbšie zdôvodnenie uvedených aspektov existencie mýtu (spolu s ďalšími), domnievame sa, by skutočne zásadne prispelo k väčšej presvedčivosti autorovho prístupu. Nepochybným kladom tejto časti jeho práce je to, že presvedčivo ukazuje celý front rôznych teoretických prístupov k mýtu. Čitateľ sa o nich dozvie základné informácie o pod-

state, východiskách, ako aj o ich nedostatkoch.

V ďalšej časti práce autor rozoberá predstavy o priestore a čase v severských mýtoch. Tento výklad je skutočne veľmi zaujímavý, aj keď je viazaný len na eddické mýtopoéziu; avšak bez snáh autora robí všeobecný výklad mytologických predstáv o priestore a čase. Pri interpretácii predstáv o priestore autor vychádza z interpretácie miesta pobytu subjektu mýtu ako dominantnej časti priestoru. Z toho odvodzuje chápanie priestoru ako zaplneného, v ktorom sa vylučuje existencia prázdneho priestoru, priestoru nezaplneného vecami. Uznáva sa existencia sveta, ale predstava vnútornej celostnosti chýba, aj keď priestor je chápaný ako konečný, malý, tesný. Rovnako tak autor v eddických mýtoch nachádza zaujímavé predstavy o čase. Vyplyvajú z toho, že klasická mytológia vzniká v dobe, keď ľudia v poznávacej činnosti nepostúpili výrazne v postihovaní objektívnej diferencovanosti skutočnosti. Prejavilo sa to okrem iného v nerozlišovaní minulosti, prítomnosti a budúcnosti. Objavuje sa predstava cyklickosti času, čo korešponduje s cyklickosťou prírodných a spoločenských procesov (s. 56). Najvýraznejším prvkom týchto predstáv o čase je uznanie tesnej spätosti času s udalosťami. V tejto súvislosti je potrebné konštatovať, že táto časť knihy je zaujímavá tiež tým, že autor poukazuje na značne širokom faktickom materiáli aj na vývoj predstáv o priestore a čase. Aj keď sa neprejavovali nijaké závažné kvalitatívne zlomy, predsa len uvádza napr. rast subjektivizácie predstáv o čase, ale aj priestore (s. 58) v mladších útvaroch severskej mýtopoézie. Tu treba podčiarknuť význam zaujímavých komparácií mytologických predstáv o priestore a čase s historicky neskoršími — náboženskými predstavami,

ktoré sa objavovali rozširovaním kresťanstva v severských zemiach.

V posledných dvoch častiach práce Setblin-Kamenskij sa zaoberá problematikou osobnosti v mýtoch a jej formovaním. Takto postavený problém v súvislosti s mytológiou je originálny napriek tomu, že autor sa ho snaží zaujímavým riešiť, aj keď nie všeobecne, ale iba v rámci severskej mytológie. Na širokom materiáli dokumentuje tú okolnosť, že v spoločnosti, v spoločenských podmienkach života ľudí v dobe formovania mytológie, ľudský jedinec nevystupoval ešte ako výrazne vydelené individuum z kolektívu. Táto okolnosť sa prejavuje v mýtoch v charakteristike postáv. Autor vyčleňuje tri základné skupiny postáv, ktoré sa od seba odlišujú. Najstaršie sú postavy líšiace sa iba menom, ale nie reálne, postavy druhej skupiny sa líšia menom a vzťahom k iným postavám a tretia skupina zahrnuje postavy mýtických hrdinov, ktorí sú najviac diferencovaní. Pochádzajú z časovo mladších mýtov. Aj uvedená „tvorba postáv svedčí o tom, že komplex mýtov zahrnuje výtvoary, ktoré vznikali v rôznych časových obdobiach života spoločenstiev ľudí.

S uvedeným korešponduje aj zaujímavý pokus autora vytipovať základný aspekt postupujúceho sebauvedomenia človeka ako osobnosti. Podstata tohto pokusu spočíva na vymedzení povahy jednotlivých typov autorstva slovesných útvarov. Steblin-Kamenskij charakterizuje päť základných typov autorstva ako vývojových vrcholov sebauvedomenia osobnosti (s. 114), a to: autorstvo mýtické, autorstvo rozprávok, epické autorstvo a autorstvo antické a moderné. Tak ako sa v týchto postojoch tvorcu, tvorcov formuje vzťah k obsahu, forme výtvoru a jeho miesta v živote pospolitosti, dá sa skutočne vyčítať do určitej miery rastúci proces sebauvedomenia človeka. Pre autorstvo mýtov je typic-

ké to, že tvorca si neuvedomuje, „že je pôvodcom slovesného diela, ktoré sám vytvoril, ale neuvedomuje si ani to, že dielo je vytvorené, t. j. že obsah tohto diela vytvoril on sám, že to teda nie je objektívna skutočnosť...“ (s. 114). Hranica medzi subjektom a objektom je ešte veľmi nejasná. A tak predpoklad, či uznanie, že obsah mýtu je skutočnosť, je výsledkom nejasného vedomia jeho subjektívnej existencie. Vyššie uvedený charakter autorstva je snáď najzávažnejším argumentom v prospech autorovho chápania podstaty mýtu.

FILOZOFICKY O ATEIZME

Otázky vedeckého ateizmu ako relatívne samostatnej filozofickej vedy, jej predmetu a teoretického systému, jej vzťahu ku systému marxisticko-leninskej filozofie v užšom zmysle i ku iným filozofickým vedám (napríklad etika, estetika) a spoločenským vedám vôbec, priťahujú záujem stále väčšieho počtu pracovníkov a pracovník, ktoré sa na túto oblasť poznania špecializujú v rôznych socialistických krajinách, osobitne v Sovietskom zväze. Štúdií i knižných prác pribúda, hoci najmä syntetických prác je stále nedostatok. Výrazne sa to pociťuje najmä v tej časti vedeckého ateizmu, ktorej hlavným predmetným zameraním nie sú otázky religiológie, ale otázky ateológie, teda učenie o podstate ateizmu, jeho vzniku a historickom vývine, historických formách, vzťahu ateizmu ku spoločenskému pokroku a jeho humanistickej spoločenskej funkcii atď. V tejto časti predmetnej problematiky vedeckého ateizmu sa často pociťuje aj nedostatok kategoriálneho aparátu a nie zriedka aj rôznosť názorov. Rad otvorených problémov v tejto oblasti umožnil, aby ich otvorenosť zneužíval teologizujúci revizionizmus ešte pred desaťročím a

Práca Steblina-Kamenského je zaujímavá nastolenými otázkami, ako aj ich riešením, ale tiež tým, že v celej práci implicitne a na viacerých miestach explicitne naznačuje odlišnosti mytologického a náboženského prístupu k rozličným problémom. Implicitne tak vlastne autor rieši aj odlišnosť mytológie a náboženstva ako aj ich vzťah. A práve v tejto súvislosti sa dá široko využívať tak v teoretickej ako aj propagandistickej práci.

Emil Dragúň

ich ideologická aktuálnosť je daná tým, že sú stále živé klerikálne a buržoázne protiateistické tendencie, zamerané na falzifikovanie podstaty ateizmu, devalvovanie jeho hodnoty a pod. Práve v týchto súvislostiach možno privítať, že ku zaplneniu mnohých medzier prispieva vydanie podnetnej monografickej a značne syntetickej práce nášho autora T. Halečku, *Podstata ateizmu*.

Nekladieme si za cieľ podrobnejšie referovať o obsahu tejto práce. Sťažuje to značná šírka problematiky, ktorú obsahuje, ako aj súvislosť, v ktorých ju autor rieši. Pretože však ide o prácu naozaj podnetnú v domácich i medzinárodných rozmeroch, sústredíme sa predovšetkým na tieto jej stránky.

V súlade s názvom celej práce venuje autor prvú jej kapitolu otázkam významu termínu a podstate pojmu ateizmus. Nerobí tak však iba v záujme logiky výkladu či poriadku, ale preto, lebo ako presvedčivo dokazuje, už okolo tohto základného pojmu preživa veľa nejasností i problémov. T. Halečka venuje pozornosť analýze pôvodného významu termínu ateizmus a jeho tradovaniu až dodnes